

приведены примеры использования ирреальности в английском языке разными средствами.

Ключевые слова: модальность, ирреальность, средства выражения, английский язык, модальные глаголы, сослагательное наклонение

The article is dedicated to the principles (fundamental) notions such as modality, its types (real, unreal) unreality, categories and means of expression. The notion of modality has been used in different ways in different sciences and also in linguistics. Many different kinds of modal interpretations have been observed and studied, resulting in a variety of typologies. What follows below is one of the many ways that modality has been classified. The aim of our article is a complex analysis of means and shades of ways which reflects the content of unreality in the English language, their systematization and generalization.

Modality is a meaning category that contains connection of an action with reality / unreality, or shows speaker's attitude to the action. Speaker not only transfer information but also expresses personal assessment. Unreal not related to reality; existing in imagination only. Unreality indicates some degree of lack of confidence by the speaker. It is marked differently by tenses, modal words, modal verbs, conditional sentences and subjunctive mood. A variety of forms expressing unreality in English is introduced. The first way of expressing unreality is modal words which render subjective attitude to the utterance. The main way of expressing modal meaning between a subject of an action and an action is modal verbs. The question of modal verbs' usage and their meaning is very difficult as they can represent different modal meanings in different conditions of the context. The usage of different types of modal verbs and clauses through analysis of grammar is also presented in the article.

Keywords: modality, unreality, ways of expression, the English language, modal verbs, subjunctive mood

УДК 811.161.2'373.7

ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ І СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

ЛИЧУК М. І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри кафедри української та класичних мов Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

У статті описано специфіку фразеологізації на синтаксичному рівні, визначено структурні, семантичні, функціональні зміни, яких зазнають фразеологізовані речення в процесі фразеологізації. Проаналізовано спільні й відмінні ознаки між лексичною та синтаксичною фразеологізацією.

Ключові слова: фразеологізація, актуалізація, фразеологізоване речення, ступені фразеологізації, синтаксична зв'язаність, відтворюваність

Процес фразеологізації мовних одиниць спостерігаємо на кількох мовних рівнях - лексичному і синтаксичному. Тому в мовознавчих розвідках говорять про лексичну і синтаксичну фразеологію.

Метою розвідки є з'ясування природи процесу фразеологізації на синтаксичному рівні. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання

© М. І. Личук, 2015

таких завдань: 1) розкрити сутність фразеологізації як активного мовного процесу; 2) показати поетапність процесу та його місце в архітектоніці фразеологізованих речень.

Явище мовної фразеології, його структура, межі тощо на сьогодні не мають чіткого і цілісного пояснення. Тому розподіл мовних одиниць між лексичним і синтаксичним рівнями в межах фразеологічної системи не завжди здійснюється послідовно і точно. Це пояснюється насамперед складністю самого об'єкта дослідження - фразеологічної системи мови. Якщо на лексичному рівні фразеологізація має визнаний характер, то на синтаксичному її ознаки й параметри досі чітко не окреслені.

Ш. Баллі уперше досліджував фразеологію у власне лінгвістичному аспекті. Він вивчав проблеми типології словосполучень у французькій мові залежно від ступеня стійкості зв'язків між компонентами словосполучення, запропонував визначення терміна «фразеологізм» [2, с. 97]. Два терміни, які пов'язані зі словом фразеологізм (*la phraseologie*), учений відтворив у назві типів фразеологічних одиниць: *les series phraseologiques* (фразеологічні серії) та *les unites phraseologiques* (фразеологічні єдності) [2, с. 91].

Тривалий час об'єктом дослідження мовознавців були фразеологізми, які еквівалентні слову чи словосполученню. Однак ще в 50-х роках ХХ ст. Л. Ройзензон зробив висновок, що «фразеологічні зв'язки в мові значно ширші і багатші, ніж про це думали вчені декілька десятиліть тому» [8, с. 83 - 84].

Починаючи з другої половини ХХ ст., теорія фразеології доповнилася актуальними дослідженнями, одним із яких була проблема фразеологізації мовних одиниць. Нові наукові розвідки розширили теорію загальної фразеології, адже вони досліджували не лише лексичні фразеологічні одиниці, а й синтаксичні. У мовознавчому світі сформувався бачення, що фразеологія «охоплює всі сторони мови як системи» [8, с. 83 - 84].

Розгляд фразеологічної системи мови у широкому тлумаченні підтримали такі вчені, як В. Архангельський, О. Смирницький, О. Кунін, Ш. Баллі, Х. Касарес, Ф. Зейлер, А. Загнітко та ін.

В. Архангельський запропонував диференціацію фразеологічних одиниць за граматичною формою: на фраземи та стійкі сполучення. Він зараховував до фразеологізмів «не лише утворення, що еквівалентні слову за значенням, а й за формою - вільним словосполученням і сполученням слів, але й одиниці, що є еквівалентними вільним реченням і предикативним сполученням слів» [1, с. 57]. Фразеологічна семантика почала відмежовуватися від семантики лексичної, що спричинило поглиблене вивчення особливостей структурно-семантичної організації синтаксичних конструкцій із фразеологічним значенням.

Солідаризуючись з поглядами Л. Ройзензона, що «фразеологізація торкається як утворень, значною мірою усталених, лексикалізованих, які входять у сферу власне фразеологічну, так і тих утворень, що зазвичай стоять за рамками фразеології і традиційно розглядаються у синтаксисі» [8, с. 113], вважаємо, що фразеологізація мовних одиниць - універсальне лінгвістичне явище.

Пояснення фразеологізації як об'єктивного мовного явища вимагає розгляду таких важливих питань: 1) місце фразеологізації в загальному процесі змін і розвитку мови як системи; 2) визначення ступенів

фразеологізації; 3) визначення меж об'єкта дослідження та сфери використання результатів фразеологізації.

Наукові розвідки В. Архангельського, Л. Ройзензона, В. Белошапкової створили підґрунтя для теорії, згідно з якою процес фразеологізації синтаксичних одиниць розуміють як такий, що має типологічну схожість з лексичною: це результат стабілізації і закріплення в мовленнєвій практиці певного мовного колективу стійких мовних комплексів [9, с.114].

Природа, типи синтаксичних фразеологізмів - питання мало досліджене і вивчене, і тому синтаксична фразеологія як окремий фразеологічний підрівень мови постає у всій складності, частково і суперечності.

Два фразеологічні підрівні мови - лексична і синтаксична фразеологія - виведені за рамки ієрархічних відношень у системі мови, а це так само пов'язано з неможливістю їхнього членування на одиниці нижчого порядку чи творення одиниць вищого порядку. Ці міркування підтверджуються словами В. Архангельського: «над фразеологічним рівнем і його одиницями немає інших рівнів та одиниць, відносно до яких як одиниць вищого порядку інваріанти одиниць фразеологічного рівня були б одиницями нижчого порядку» [1, с. 98 - 99].

Основною причиною фразеологізації синтаксичних одиниць вважають дію в мові загальної тенденції, суть якої полягає в тому, щоб закріпити для всезагального користування ті чи ті синтаксичні побудови, відібрані мовцями цілеспрямовано або стихійно як найбільш придатні для позначення чи вираження багатьох життєво важливих і необхідних понять. Фразеологізація - це процес стабілізації і закріплення в мовленнєвій практиці відносно стійких визначених мовних комплексів [9, с.114]. Напр.: лексичні фразеологічні одиниці - *А брата мого лишися, бо я тобі це не подарую ні за які гроші* (М. Матіос); *Холод і неприступність - то єдине, чим ви були схожі, як дві краплі води* (С. Майданська); фразеологізовані речення - *Оце дуби так дуби!* - *вигукував Данько в захваті. А скільки веселого птаства жило, пурхало, перекликалось в гущавині* (О. Гончар); - *Лягай уже спати, - трохи лагідніше каже мама. Ну, що ж, спати, то й спати. Покірно погоджуюся я* (А. Дімаров).

Процес фразеологізації лексичних і синтаксичних одиниць має свою специфіку. Фразеологізація мовних одиниць на лексичному та синтаксичному рівнях ґрунтується на таких спільних ознаках: їхні компоненти

- співвідносяться з вільним сполученням лексем і побудовою синтаксичних моделей;

- втрачають семантичну, парадигматичну та синтагматичну повноцінність і «свободу»;

- зазнають деформації у семантико-синтаксичному плані; між ними виникають специфічні відношення, що мають зв'язаний характер;

- деформація перетворює синтаксичні побудови у вторинні мовні одиниці.

Відмінні ознаки між лексичною і синтаксичною фразеологізацією:

- лексичному фразеологізму і лексемі властива однопорядкова функція: вони можуть займати ту ж синтаксичну позицію; виражають цілісне значення, яке мають номінативні одиниці; розкладність і зміна місцезорозташування компонентів фразеологічної одиниці допустима в межах його варіювання як

індивідуальної одиниці лексико-фразеологічного рівня мови; це номінативні одиниці;

- фразеологізовані побудови корелюють не з лексемами, а з моделями словосполучень і речень: фразеологізована синтаксична модель, як і вільна, виступає мовним засобом, який передає будь-яку нову думку [6, с.127]. Постають нові синтаксичні моделі, яким властиве вторинне синтаксичне значення;

- у лексичних фразеологізмах фразеологізація охоплює спочатку зміст, а потім форму: лексичний склад завжди корелює з певним значенням [5, с. 67];

- у фразеологізованих побудовах - спочатку форму, а потім - зміст: структурна схема постійно співвідноситься з певним значенням [5, с. 67];

- у фразеологізованих реченнях фразеологізація значення - результат узагальнення, генералізації конкретного семантичного наповнення мотивуючої синтаксичної конструкції;

- фразеологізовані синтаксичні одиниці - це предикативні одиниці, що виражають деяке судження, або непередикативні одиниці, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з позамовними ситуаціями і позначають їх чи виражають емоції, почуття мовця, що стосуються цих ситуацій; у таких побудовах немає образності [3, с. 13].

Процес фразеологізації тісно пов'язаний з актуалізацією. Під впливом цього мовного явища відбувається перетворення значення синтаксичних одиниць, а саме - їх ускладнення. Л. Ройзензон наголошував на важливій ролі актуалізації у мовній системі: називав її основною причиною появи всіх одиниць фразеологізованого типу, зазначаючи, що «актуалізація спричиняє перетворення вільних зворотів у невільні - стійкі мовні одиниці, що відтворюються в мовленнєвому акті» [9, с. 113]. На нашу думку, актуалізація є початковим етапом фразеологізації, створюючи підґрунтя для стійкості, стабільності синтаксичної одиниці, детермінуючи її формальні, змістові, функціональні та стилістичні зміни. Актуалізація допомагає комунікантам більш ефективно реалізувати свої інтенції.

Аналізуючи явище фразеологізації на синтаксичному рівні, Д. Шмельов указував на особливість зв'язку специфічної структури синтаксичної побудови з її специфічним змістом [10, с. 7]. На відміну від вільних побудов, у яких модальність виражається морфологічно або лексично, у синтаксичних побудовах фразеологізованого характеру модальність не пов'язана ні зі значенням окремих слів, ні зі значенням форм, а закріплюється за самою схемою. Напр.: фразеологізовані речення закритого типу - *Життя як? А життя як життя. То недовиконуєш, то перевиконуєш, сьогодні виносять догану, завтра дають премію, а так знову загризешся з начальством - знаєш ж, як це в нас...* (О. Гончар); *Такого не чув. Що не чув, то не чув!* (Остап Вишня); напівфразеологізовані речення - *Борода. Ох і сволота твій поет. Ох і сволота* (О. Коломієць); *Ліда промовчала. Вона здогадувалася, що може сказати професор хворому Середі. - Скаже-скаже, - швидко проговорила сестра, ховаючи очі. - На те він і професор. Ви не забули, що у вас сьогодні переливання?* (О. Васильківський).

Синтаксичну фразеологізацію розглядаємо як «процес, суть якого полягає в асиметричному поєднанні слів, коли план вираження, утворений за законами синтаксису, не відповідає семантичній цілісності плану змісту» [4, с. 30].

Результатом фразеологізації на синтаксичному рівні є постання у синтаксичних побудовах нового значення - фразеологічного, чи ідіоматичного, а також виникнення певних структурних, граматичних тощо змін у самих моделях. Напр: модель напівфразеологізованого речення **Нема (немає) + відмінкові форми відносних займенників хто, що чи прислівники де, звідки, коли, куди** та ін. + **інфінітив**; значення «відсутність об'єкта, через який не може здійснитися дія чи процес», як-от: *Коли не знищимо бронепοїзди, то вони нас знищать. Така невесела діалектика. - Попробуєм, - відповів Созінов. - Нема чого пробувати. - Це тобі не борщ. Треба діяти і ще раз діяти* (М. Стельмах); модель напівфразеологізованого речення **Ах (ex) + особовий займенник ти + іменник або субстантивований прикметник на позначення осіб з виразним негативним оцінним значенням**; значення «оцінка особи в підкреслено зневажливому тоні, з осудом чи докором», як-от: *- Ах ти ж гад! Ага! Ти прикидаєшся ягням!!* (Іван Багряний); модель фразеологізованого речення закритого типу **Inf, то inf**; значення «внутрішня згода», як-от: *Забрати то й забрати. Зот не примусив себе просити, він з'явився на обійстя, підсмикуючи нові штани...* (П. Загребельний).

Процес фразеологізації охоплює усі рівні організації фразеологізованих речень і пов'язаний з радикальною перебудовою цих синтаксичних одиниць. Його результатом є втрата звичайної синтаксичної мотивованості і членованості, лексична і морфологічна скованість синтаксичної моделі [6, с. 125]. Простежується втрата семантичної, парадигматичної, синтагматичної повноцінності нефразеологізованих синтаксичних конструкцій, що зазнають деформації, перетворюючись у вторинні мовні одиниці, з вторинним змістом і вторинною формою.

Синтаксичні побудови фразеологізованого типу представлені різноманітними моделями, зазнають різних структурно-семантичних трансформацій у процесі формування. Типи фразеологізованих речень позначені різними ступенями фразеологізації.

Ступені фразеологізації залежать від двох ознак - синтаксичної зв'язаності і ролі постійного компонента, на основі яких розрізняють високий, частковий та низький ступені [7, с. 19 - 21]. Високий ступінь фразеологізації репрезентують фразеологізовані речення закритого типу, що утворені постійним компонентом і лексично повторюваними (тотожними) лексемами; компоненти конструкції відзначаються високим ступенем синтаксичної зв'язаності. Частковий ступінь фразеологізації - властивість напівфразеологізованих речень: один постійний компонент відкриває одну або дві обов'язкові позиції для змінюваних компонентів; ступінь синтаксичної злитості між компонентами таких конструкцій - значно нижчий, ніж у фразеологізованих реченнях закритого типу, а також стійкість і відтворюваність виражені значно слабше. Низький ступінь фразеологізації властивий частково фразеологізованим реченням, в яких обов'язкову залежну позицію заповнює реченнєва структура. Часткова формально-граматична й дефектна семантико-синтаксична членованість послаблюють синтаксичну зв'язаність між двома частинами частково фразеологізованих речень [7, с. 21].

Особливе місце синтаксичних побудов фразеологізованого характеру, в українському мовознавстві - фразеологізованих речень як одного із типів синтаксично нечленованих речень - в мовній системі визначене їхньою

суперечливою сутністю: 1) особлива формальна організація; 2) цілісне значення; 3) синтаксична нечленованість; 4) наявність неповної (дефектної) парадигми або її відсутність; 5) комунікативна функція; 6) специфічні синтагматичні властивості, обмеження на синтаксичну і семантичну поєднуваність з іншими висловленнями.

Отже, процес фразеологізації репрезентує ряди нетипових синтаксичних одиниць, які однак допомагають представити синтаксис як цілісний континуум з багатограними структурними частинами. Поетапність фразеологізації віддзеркалює черговість змін у фразеологізованих реченнях: а) особлива формальна організація; наявність постійних та змінюваних обов'язкових компонентів, які мають чітке місце розташування; позбавлені категорійних морфологічних ознак, у моделі виступають делексикалізованими одиницями; б) ускладнення значення; семантика закріплюється за структурною схемою; в) вироблення категорійних ознак: синтаксичної нечленованості, стійкості, ідіоматичності, відтворюваності; г) виділення ступенів фразеологізації, позначених градуальністю; ґ) специфічне функціональне призначення як повноцінної комунікативної одиниці. Прикметні характеристики фразеологізованих речень виокремлюють їх в активні конструкції розмовного мовлення загалом і комунікативного фонду мовців зокрема.

Список літератури

1. Архангельский, В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. Основные теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии / В. Л. Архангельский. - Ростов н/Д : Изд-во Рост. ун-та, 1964. - 315 с.
2. Балли, Ш. Французская стилистика / Балли Ш. - М. : Изд-во иностр. лит., 1961. - 394 с.
3. Всеволодова, М. Принципы лингвистического описания фразеологизмов. На материале фразеологизмов со значением оценки / М. В. Всеволодова, Лим Су Ен. - М. : Макс Пресс, 2002. - 167 с.
4. Кайгородова, И. Н. Проблемы синтаксической идиоматики (на материале русского языка) / И. Н. Кайгородова. - Астрахань : Изд-во АГУ, 1999. - 94 с.
5. Кайгородова, И. Н. Фразеосхема как генетическая основа синтаксического фразеологизма / И. Н. Кайгородова // Актуальные проблемы филологии и ее преподавания: материалы Межвузовской научной конференции (Саратовский гос. ун-т имени Н. Г. Чернышевского, Саратов, Россия, 1996). - Ч. 2. Языкознание. - Саратов, 1996.
6. Кодухов, В. И. Синтаксическая фразеологизация / В. И. Кодухов // Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе. - Вологда : Сев.-Зап. кн. изд-во, 1967. - С. 123 - 137.
7. Личук, М. І. Ступені фразеологізації речень : монографія / М. І. Личук, В. Д. Шинкарук. - Чернівці : Рута, 2001. - 136 с.
8. Ройзензон, Л. И. К изучению природы сложных предложений: (о фразеологизации сложновременных конструкций) / Л. И. Ройзензон // Труды Узбекского ун-та. Новая серия. - Самарканд : Изд-во Узбек. ун-та, 1956. - Вып. 62. - С. 83 - 117.
9. Ройзензон, Л. И. Фразеологизация как лингвистическое явление / Л. И. Ройзензон // Труды Самарканд. гос. ун-та им. А. Навои. Кафедра

иностр. языков. - Самарканд : Изд-во Самарканд. ун-та, 1961. - Вып. 113. - С. 101 - 114.

10. Шмелев, Д. Н. О синтаксической членимости предложения / Д. Н. Шмелев // Русский язык в школе. - 1965. - № 2. - С. 6 - 12.

References

1. Arhangel'skiy, V. L. Ustojchivye frazy v sovremennom russkom yazyke. Osnovnye teorii ustojchivyh fraz i problem obshhej frazeologii / V. L. Arhangel'skiy. - Rostov - na - Donu : Izd-vo Rost. unta, 1964. - 315 s.

2. Balli, Sh. Francuzskaja stilistika / Sh. Balli. - M., 1961. - 394 s.

3. Vsevolodova M. Principy lingvisticheskogo opisanija frazeologizmov. Na material frazeologizmov so znateniem ocenki / M. Vsevolodova. Lim Su En. - M. : Maks Press, 2002. - 167 s.

4. Kajgorodova, I. N. Problemy sintaksicheskoy idiomani (na material russkogo jazyka) / I. N. Kajgorodova. - Astrahan' : Izd-vo AGU, 1999. - 94 s.

5. Kajgorodova, I. N. Frazeochema kak geneticheskaja osnova sintaksicheskogo frazeologizma / I. N. Kajgorodova // Materialy mezhvuz. nauch. konferencii «Aktual'nye problem filologii i ee prepodavanija». - Ch. 2. Jazykoznanie. - Saratov, 1996.

6. Koduhov, V. I. Sintaksicheskaja frazeologizacija / V. I. Koduhov // Problemy frazeologii i zadachi ee izuchenija v vyshhej i srednej shkole. - Vologda : Sev.-Zap. kn. izd-vo, 1967. - S. 123 - 137.

7. Lychuk, M. I. Stupeni frazeologizatsii rechen' : monografija / M. I. Lychuk, V. D. Shynkaruk. - Chernivtsi : Ruta, 2001. - 136 s.

8. Rojzenzon, L. I. K izucheniju prirody slozhnyh predlozhenij : (o frazeologizacii slozhnovremennyh konstrukcij / L. I. Rojzenzon // Trudy Uzbekskogo un-ta. Novaja serija. - Samarkand : Izd-vo Uzbek. un-ta, 1956. - Vyp. 62. - S. 83 - 117.

9. Rojzenzon, L. I. Frazeologizacija kak lingvisticheskoe javlenie / L. I. Rojzenzon // Trudy Samarkand. gos. un-ta im. A. Navoji. Kafedra inostr. jazykov. - Samarkand : Izd-vo Samark. un-ta, 1961. - Vyp. 113. - S. 101 - 114.

10. Shmelev, D. N. O sintaksicheskoy chlenimosti predlozhenija / D. N. Shmelev // Russkij jazyk v shkole. - 1965. - №2. - S. 6 - 12.

В статье описаны особенности фразеологизации на синтаксическом уровне, определены структурные, семантические, функциональные изменения, которые свойственны фразеологизированным предложениям в процессе фразеологизации. Проанализированы общие и отличительные признаки между лексической и синтаксической фразеологизацией.

Ключевые слова: фразеологизация, актуализация, фразеологизированное предложение, степени фразеологизации, синтаксическая связанность, воспроизводимость

Since 60s of the XX century the interest has become stronger to the phraseological units on the syntactic level. The works of V. Arkhangelsky, L. Rojzenzon, V. Beloshapkoviy have made the fundament for the theory according to which the process of the phraseologization of the syntactic units is understood as such which has the typological similarity with lexical phraseologization.

The main reason of the phraseologization of the syntactic units is the action within the language of the common tendency that means to reeve for common usage the syntactic constructions, selected purposeful or spontaneously by the speakers for expression of many important and necessary concepts.

The phraseologization of the lexical and syntactic units has the similar and distinctive features. The syntactic phraseologization is the process which consists in the asymmetrical word combination and it doesn't correspond to the semantic integrity of the content plan. The result of the phraseologization is the origin in the syntactic construction of the new meaning such as phraseological or idiomatic and also the origin of some structural and grammatical changes in the models.

This process represents the sets of the non-typical syntactic units such as phraseologised sentences. The result of the phraseologization is the certain sequence of the changes in the phraseologised sentences : a) the special formal organization; the presence of the constant and changeable compulsory components which have concrete position; b) complication of the meaning; semantic fixed for structural scheme; c) elaborating of the categorical marks: syntactic stability and reproductivity; d) single out of the phraseologization, marked gradually; e) specific functional assignment as of full communicative units; f) special syntagmatic features. The distinct features of the phraseologised sentences distinguish in the active constructions of colloquial language in total and communicative fund of the speakers in particular.

Keywords: *phraseologisation, actualisation, phraseologised sentence, degrees of phraseologisation, syntactical link, second language items*

УДК 81'2/44

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВРЕМЕН АНГЛИЙСКОГО ГЛАГОЛА В ВЫСТУПЛЕНИЯХ АМЕРИКАНСКИХ ПОЛИТИКОВ

**ПУГАЧЕВА А. В., магистр гуманитарных наук, преподаватель
Центра языковой подготовки, Костанайский государственный
университет им. А. Байтурсынова (г. Костанай)**

В статье рассматриваются особенности использования системы времен английского глагола в речевых ситуациях, возникающих в рамках политического дискурса. В качестве примеров взяты выступления американских общественных деятелей К. Райс и Б. Обамы.

Ключевые слова: *язык, речь, речевые ситуации, политический дискурс, времена английского глагола*

Целью любого вида деятельности, присущей человеку, является достижение определенного результата. Рассматривая речь как деятельность, присущую исключительно человеческому существу, мы не можем не принимать во внимание ее значение при социальном взаимодействии. Говоря о языке, мы рассматриваем его как систему символов, характеризующих явления окружающей действительности, являясь явлением постоянным для определенного отрезка времени. В тоже время, речь является своего рода инструментом для самовыражения индивида, а также средством выражение

© А. В. Пугачева, 2015